

Gruusia konflikti mittesõjalised õppetunnid

Mati Raidma (RiTo 18), Riigikogu liige, Eesti Reformierakond

Gruusia sündmustele tagasi vaadates ja Eestile mõeldes leiame ühe kindla ühisosa – riigi nõrkuse reageerida kriitilistes olukordades, sest keegi ei usu, et midagi niisugust võib juhtuda.

2008. aasta on andnud julgeoleku- ja kaitsevaldkonnas niipalju “äratuskella helinat”, et ka kõige sügavamas unes viibijad on hakanud tundma end ebameeldivalt. Kas tõesti on käivitunud ootamatud protsessid? Või isegi alanud meie iseseisva riigi pöördumatu lõpu algus, nagu üks Soome teadusemees hiljaaegu, ilmselt mõõduka tasu eest kuulutas? Ilmselgelt pole asi nii hull, kuid mõtlema ja oma riigi võimekust korrastama kutsuvad rahvusvahelised sündmused igal juhul. Aega riigi kaitsepoliitika lihvimiseks meil on, kuid peame seda kasutama mõistlikult.

Gruusias juhtunut alles analüüsitakse, eri ametkonnad keskenduvad erinevatele teemadele. Jättes sõjalise analüüsi selle ala asjatundjatele, peatun oma kirjutises sisejulgeoleku ja riigikaitse sidususel, informatsiooniühiskonnaga seotusel ning riigi võimekusel väljakutsetele adekvaatselt reageerida.

Mida me neis valdkondades oleme teada saanud ning mida on meil nende teadmistega peale hakata?

Kuidas alustatakse agressiooni

Kõigepealt julgen väita, et sõjaline agressioon teise riigi vastu algab tänapäeval vähemalt meie geograafilises regioonis rünnatavas riigis provotseeritavatest sisejulgeoleku probleemidest. Mida vähem on rünnatav tegelenud planeerimise ja koordineerimisega, seda suurema tõenäosusega tuleb tal oodata probleeme.

Küsimus on ühelt poolt kaitseväge kaasamises sisejulgeoleku küsimuste lahendamisse koos allutamise ja tsiviiljuhtimisele, teisalt riigikaitse käivitumine koos tsiviilstruktuuride allutamise ja sõjalisele juhtimisele. Kui sellele lisada ajategur, kus eskaleerumine võib Gruusia näitel toimuda ühe või kahe päeva jooksul, on mõtlemisainet piisavalt. Et saavutada mingigi tase, peaksid sise- ja kaitseminister neid teemasid tihedamini koos arutama.

Tegevuse ja vastutuste määratlemise aluseks on riikidel erinevad seadused ja kriisiplaanid. Kas nendes dokumentides sisalduv on ka realiseeritav ja kas nende kirjutajad on mõistnud, kui mitmepalgeline ja kui kiiresti muutuv on kriisikeskkond? Julgen selles kahelda, pidades näitena silmas olukorda, kus sisejulgeoleku ja riigikaitse valdkonnad on segunenud. Isegi kui riigil on süsteem, kas tal on ka pädevad ja kogemustega inimesed? Need on küsimused, millele vastuste otsimine rahulikult ajal tavaliselt edasi lükatakse ja mida keerulisel ajal taga nutetakse.

Hulk teemasid osavalt kõrvaldatud

Milline on praegu Gruusia sündmuste seis? Kõigest mõni kuu pärast agressiooni on arutluste peateemaks tõstetud küsimus, kes alustas. Tähelepanu ja käsitluse alt on osavalt kõrvaldatud hulk teemasid. Kuidas Venemaa väed Abhaasiasse sattusid? Miks Venemaa sooritas õhurünnakuid kogu Gruusia territooriumil, kaasa arvatud pealinnale? Mis toimus Poti linnas ja sadamas, mida ei saa kaarti vaadates parima fantaasiagagi siduda ei Lõuna-Osseetia konflikti ega isegi Abhaasiaga. Ja nii edasi.

Samal ajal kostub üha rohkem Venemaa tegevuse õiguspärasust toetavaid arvamusi. Mis toimub? Vastus on tegelikult lihtne – nüüdisaja sõja relvavalikus ehk n-ö *toolbox*'is on

omandanud arvatavast palju suurema rolli informatsioon ja sellega manipuleerimine. Jätkuv infosõda on väga tõhus vahend oma tegude õigustamiseks, eriti rahvusvahelise seisukoha oma huvidele vastavaks kujundamisel ning avaliku surve elimineerimisel. Ei saa öelda, et tegemist oleks uue relvaga. Samas tuleb tunnustada, et piirideta Interneti-maailma tekke tõttu on infosõja tähtsuse ja tõhususe kasv märkimisväärne. Siit tuleneb ka järgmine arendus – küberrünnakud. Peatumata kübersõja tehnoloogilisel poolel, vaatleme selle eesmärgi. Need on lisaks teise poole sõjategevuse häirimisele rünnatava riigi riigijuhtimise, kriitilise infrastruktuuri, avalike teenuste ja elanikkonna informeerimise halvamine. Ja selleks ei pea sõjaseisukorda välja kuulutama. Tänapäeva avatud ja arvutikeskses maailmas võib see kaasa tuua riigile pöördumatuid tagajärgi. Eesti e-riigi edulugu saab jätkuda, kui lisame tõsiseltvõetava komponendina sellesse e-turvalisuse. Infosõja seisukohast on küberrünnakute n-ö lemmiksihtmärk informatsiooniallikad ja -kanalid. Vähendades rünnatava võimekust anda oma elanikkonnale ja maailmale toimuva kohta pidevat ja tõest teavet ning samal ajal ise massiliselt tootes ja edastades oma huvidele vastavat kuvandit, on võimalik tõde oma käe järgi kujundada. Kui sul on erapooletu seisukoha loomiseks kättesaadavad ühelt poolt piiratud kogus fakte ja teiselt poolt mass pooltõdesid või valet, on materjal tahes-tahtmata kallutatud ning esmapilgul objektiivne seisukoht muutub kaheldavaks.

Ühe tähelepanekuna lisaksin riigi vajalike võimete hulka oskuse dokumenteerida kriisi algus ja eskaleerumine. Materjal, mille puudumisele on praegu osavalt üles ehitatud rahvusvaheline Gruusia-vastane tegevus. Esmapilgul teisejärguline ülesanne, samas võib selle täitmata jätmine tuua kaasa kogu ülejäänud pingutuste nurjumise. Nii kummaline see maailm paraku on.

Mõtted lahendamiseks

Kokkuvõtvalt, edasisteks aruteludeks peaksid Riigikogu laual olema järgmised teemad:

– Eesti Vabariigi julgeoleku alused. 2004. aastal Riigikogus heaks kiidetud dokumendi algussätetes on ära toodud põhimõtte dokumendi ülevaatamise vajadusest, kui julgeolekukeskkond muutub. Mitte ainult Eesti, vaid ka Euroopa Liit ja NATO räägivad muutustest rahvusvahelises julgeolekukeskkonnas. Kas pole aeg see dokument aruteludeks avada?

– Rahu- ja sõjaaja riigikaitse seadused. Eriti silmas pidades tõsiasja, et rahu- (sisejulgeolekulise konflikt) ja sõjaaja piir on õhkõrn, on vähim, mida tegema peame, eespool nimetatud seaduste põhjalik revideerimine ning ajakohastamine. Kaalutud on ka mõtet need kaks seadust ühendada, et saavutada riigi reageerimisprotsesside katkematus loogika. Riigikaitsekomisjon koos kaitseministeeriumiga on valmis selle teema jõudumööda käsile võtma.

– Riigikaitsekomisjoni tööpõllu laiendamine julgeolekuvaldkonda. Kui vaadata Euroopa riikide asjaomaseid parlamendikomisjone, siis juba praegu on paljudes parlamentides mitte pelgalt riigikaitse-, vaid julgeoleku- ja kaitsekomisjonid. See annab võimaluse Riigikogu komisjoni tasandil käsitleda sisejulgeoleku ja riigikaitse küsimusi komplekselt, mis omakorda vähendab riski jätta katmata kahe valdkonna kokkupuutepunktid – potentsiaalsed sihtmärgid.

– Korrakaitse seadus. Riigikogu menetluses olev korrakaitse seaduse eelnõu on esimene koht, kus vastuseks uutele väljakutsetele reguleeritakse seni ülijäik kaitseväge ja kaitse liidu kaasamise võimalus korrakaitseoperatsioonides. Riigikaitsest vaatenurgast võimaldab see anda kaitsevägele paindlikuma reageerimise käivitamisprotsessi, eriti eri- või sõjaolukorra eelses faasis.

– Aktiivne parlamentaarne töö Euroopa Liidus ja NATO-s. Rahvusvahelise reageeringu kohmakus ja seisukohtade aeganõudvad kujundamisprotsessid pealinnade vahel ei anna Gruusia näitel praegu põhjust optimismiks, et mingi teise konflikti puhul on varuks teistsugune, kiirem protsess. Seda tuleb alles kujundada. Põhjus on lihtne – säärase

sündmuste tõenäosusega ei oldud tänapäeva Euroopas arvestatud. Gruusia sündmustega seoses lisandus parimal juhul mööndus, et see kõik võib küll juhtuda, kuid väljaspool Euroopa Liidu ja NATO piire. Arusaam, et mitte kunagi ei tulda üle nende piiride, pole siiani muutunud.

Olukorra parandamiseks on ka Riigikogul oma kodutöö teha.